

התואר מתחיל ב"טיול הגדול": הצגת היוזמה לקיום קורסים אקדמיים ביעדי מטיילים בחו"ל

מורן גאם־הכהן

מבוא

בשנים האחרונות משקיע הסגל של מכללת סמינר הקיבוצים משאבים רבים בבחינה מחדש וברענון של אופן הלמידה המתקיימת בתוכניות השונות במכללה. המניע לכך הוא השינויים הדרמטיים המתרחשים בזירה האקדמית ובמקצועות העתיד והאתגרים הנובעים מהם. אנו עדים לחיפושם של צעירים אחר משמעות ורלוונטיות בחייהם בקונטקסט של מציאות דינמית המאופיינת בשינויים דרמטיים, בתמורות טכנולוגיות מואצות ועתירות השפעה ובהעמקת תהליכי הגלובליזציה לצד לוקליזציה במדינות המערב. אחד הפרויקטים המרכזיים שהנהלת המכללה החלה בהובלתו ברוח זו הוא פרויקט חס"א – חוויה סטודנטיאלי אחרת. במסגרתו נוצרו וגובשו קורסים ייחודיים, שאינם כפופים למבנה הקונבנציונלי של קורסים אקדמיים. מדובר בקורסים המתקיימים מחוץ למכללה באופן מקוון, מרתוני ועוד. מאמר זה מתאר את הקורס "התואר מתחיל בטיול הגדול".

תיאור היוזמה: "התואר מתחיל בטיול הגדול"

"התואר מתחיל בטיול הגדול" – יוזמה לקיום קורסים אקדמיים ביעדים פופולריים למטיילים צעירים ברחבי העולם – היא אחד מביטוייו של פרויקט חס"א. מדובר

בקורסים המאתגרים את הסדירויות הקיימות בלימודי התואר הנוכחיים במכללה, הן מבחינת התוכן והן מבחינת המבנה. אלה קורסים מרתוניים העוסקים בזיקה שבין התרבות היהודית והישראלית לבין התרבות המקומית, בהתאם ליעד שנבחר. כך גם העיסוק בדיסציפלינה של מקרא ותרבות ישראל נעשה באופן בין-תחומי בשיתוף דיסציפלינות נוספות, ואילו הלימוד עצמו בקורסים אלה משלב לימוד אקדמי אינטלקטואלי לצד לימוד סדנאי וחוייתי. קורסים אקדמיים לצבירת נקודות זכות עבור מטיילים ביעדים פופולריים ברחבי העולם מאפשרים לעסוק בשאלות של זהות ומשמעות בדיוק בזמן ובמקום שבו המשתתפים עצמם עסוקים בכך. הם יוצרים חשיפה ללימוד אקדמי רגע לפני הבחירה מה ללמוד ובאיזה מוסד ללמוד – הכול בהקשר של טיול, שבו הלימוד האקדמי לא רק שאינו מפריע למהלכו אלא משתלב בו, מתייחס אליו ומעמיק את החוויה שבו.

קורס פיילוט שהתקיים בבית בינ"ה בדרמסאלה, הודו

"האוצר מתחת לגשר: על יהדות ובודהיזם" הוא קורס פיילוט שהתקיים בחודש יוני 2019, בשבוע שחל בו חג השבועות – בשיתוף בית בינ"ה (התנועה ליהדות חברתית) בדרמסאלה שבהודו. הקורס עסק בסוגיות מהותיות במפגש שבין התרבות היהודית והישראלית לבין התרבות ההודית המקומית, על רקע החג: התורה, דגמים אמוניים כגון מונותאיזם ופוליתאיזם, המושג "תיקון" והיחס לגר. את הקורס הובילו צוות המכללה מהפקולטה למדעי הרוח והחברה במכללת סמינר הקיבוצים וצוות ישראלי שמקום מושבו בדרמסאלה. מטעם המכללה – פרופ' סמדר דוניצה-שמידט, דיקנית הפקולטה, ד"ר מורן גאס-הכהן, ראשת החוג למקרא ותרבות ישראל, וד"ר חיים חיון, ראש החוג לשעבר ומרצה בחוג, שהיה המרצה המוביל של הקורס. אליהם הצטרפו מנהלי בית בינ"ה בדרמסאלה, שי וסיגל לוי, ונופר יהוד-סימפסון, בוגרת החוג למקרא ותרבות ישראל ומנהלת בית בינ"ה בחיפה. בקורס זה ניתנה האפשרות ללימוד בשני נתיבים, נתיב חופשי ובלתי מחייב, שבו יכלו הצעירים להשתתף בפעילויות הקורס כאוות נפשם, ונתיב אקדמי, שבו חויבו המשתתפים ברשימה של פעילויות בקורס ובהגשת מטלה עבור ציון בסופו. בצד הלימוד התקיימו בבית בינ"ה שלושה אירועים גדולים לכלל המטיילים באזור: אירועי קבלת שבת, ציון חג השבועות והרצאת סגן שר ההסברה הטיבטי. לאירועים אלה נחשפו 300 סטודנטים. 65 איש השתתפו בנתיב החופשי, ומהם 20 מטיילים –

17 צעירים בשלב טרום-לימודים ושלושה מבוגרים – השתתפו בנתיב האקדמי של הקורס. 18 מהם הגישו את המטלות המסכמות והוענקה להם תעודה המקנה הכרה בשתי נקודות זכות, שהן שוות ערך לקורס סמסטריאלי.

תוכנית הקורס

בארבעת הימים הראשונים של הקורס נערכו ארבעה מפגשים יומיים של שעה וחצי: שלושה ניתנו על ידי צוות המכללה וכללו לימוד אקדמי / טקסטואלי, והרביעי נערך על ידי צוות בית בינ"ה וכלל סדנאות חווייתיות, כגון סדנת פיוט, סדנת חלימה משותפת וסדנת כתיבה יוצרת, וכן מפגשים עם בני המקום: מפגש סביב סיפור חייו של סיקי שהתנצר ומפגש עם סגן שר ההסברה הטיבטי בנוגע למצבה הפוליטי של טיבט.

ביום החמישי של הקורס הדריך צוות בית בינ"ה סיור שכלל ביקור במקדשים, ובכללם מקדשים פרטיים בבתי מגורים של תושבי המקום ומקדשים ציבוריים, ביקור במוזיאון הטיבטי ובמקדש הדלאי לאמה. ביום שישי, עם תום הקורס, התקיימה קבלת שבת ברוח תוכני הלימוד של הקורס, בהובלת סטודנטים מהנתיב האקדמי. זו הייתה עבורם מטלת סיכום הקורס, ולמחרת נערך מפגש פרידה מהלומדים בקורס ובו הוצגו מטלות ותוצרים מהשבוע כולו.

יום לימוד לדוגמה

הנושא: ירושלים ולאסה חולמות על עולם טוב יותר סוג המפגש		
12:00-10:30	על מגילת העצמאות וחזון אחרית הימים <<	קבוצות לימוד
14:30-13:00	החלום שלי על עולם יפה יותר <<	סדנת חלימה
17:30-16:00	על חזונם של חכמי חז"ל ושל הנזירים הטיבטים <<	לימוד טקסטואלי במליאה
20:30-19:00	על חזונם של אנשי ההימאליה <<	מפגש עם שר ההסברה הטיבטי על מצבה של טיבט

בימי הקורס ניתנו למשתתפים בנתיב האקדמי מגוון מטלות, ובהן מטלה קבוצתית: תכנון "קבלת שבת" ועריכתה ברוח תוכני הקורס. כמו כן הוצעה קשת רחבה של מטלות אישיות ובכללן:

- 254

סקרנות ורצון עז להתמודד עם האתגר האקדמי הראשון שלהם. במטלה זו התבקשו המשתתפים לקרוא מאמרים הנוגעים לאחת הסוגיות שדנו בה במהלך הקורס, לנתחם ולהביע את עמדתם המושכלת בנוגע לטיעונים המוצגים בהם.

■ **מטלת סיכום יצירתית:** המשתתפים התבקשו ליצור יצירה מתחומי האומנות – אומנות פלסטית, תיאטרון, מחול ועוד – בהשראת תוכני הקורס, ולהגיש מסמך המציג את הרציונל לשימוש באמצעים האומנותיים כבסיס ליצירתם. אחת המשתתפות יצרה פסל מעיסת נייר של שתי נשים מקראיות – רות וערפה, גיבורות מגילת רות – בדרך המשקפת את עיצובן במקורות. משתתף אחר צייר על בד קנבס בצבעי שמן חבורת נזירים בגלימות אדומות על רקע חומות ירושלים, בהקשר של הדיון המשווה שנערך בקורס בזיקה שבין גלות ישראל לגלות טיבט.

דוגמאות למשוב מפי משתתפים בקורס (ההדגשות שלי)

קוראים לי רועי, בן 23, מטייל כבר תקופה ארוכה מאוד, ובמקרה שמעתי מחבר על שבוע של הרצאות מעניינות שיש בבית בינ"ה, שמרצים מסמינר הקיבוצים מעבירים. כבר אחרי ההרצאה הראשונה הבנתי שאני רוצה להוציא את המקסימום שאפשר מהשבוע הזה. השבוע של הסיורים ההרצאות והפעילויות הוציא אותי מהשגרה של הטיול ונתן לי חוויית לימוד מדהימה שמותאמת לתרמילאים בהודו ועוסקת במקום שאנחנו נמצאים בו, בודהיזם, והמקום שממנו בנו – היהדות. היה מדהים, תודה רבה! (רועי אלפר)

הדבר האחרון שחשבתי שאתעסק בו ב"טיול הגדול" הוא הזהות היהודית שלי. דווקא בהודו, מוקף בנופים מדהימים, תרבויות כל כך שונות ומיוחדות ואווירה של חופש אמיתי, מצאתי את עצמי יושב כמעט שבוע שלם ומקשיב למרצים מסמינר הקיבוצים מדברים על מסורת, היסטוריה ופילוסופיה יהודית, והכול דרך דמויות תנ"כיות, סיפורים סביב חג השבועות, והמקום שאנחנו נמצאים בו. לקראת סוף השבוע אני מסתכל אחורה ושמה מאוד על מה שלמדתי, זה גורם לי להסתכל אחרת על המשך הטיול, וברגעים מסוימים במהלך השבוע גם על המשך הדרך שבה אבחר לחיות. (ירון מישורי־דרעי)

כבר כשקראתי על שבוע של בית בינ"ה בשילוב סמינר הקיבוצים, ידעתי שזו הולכת להיות תפנית מיוחדת למסע. ככלל, את מנסה להימנע מהתחייבויות בטיול, לא לזרוק הבטחות כדי למנוע אכזבות, כי אין לך באמת מושג איפה את הולכת להיות מחר. אבל השבוע התחיל, ולא יכולתי להישאר באדישות לתוכן, למרצים ולמשתתפים. כל משבצת מחדש מפגישה אותך עם שאלות שמהן את מנסה להתחמק. על בודהיזם, יהדות, רגש ומה שביניהם. משבצות בועטות, חריפות ומאתגרות, עם מחשבות שימשיכו ללוות אותך בכל אחת משאר מסעך בין המדינות. (ענבר דרואן)

השבוע האחרון היה המשמעותי ביותר בטיול הארוך שלי. כל התובנות שחלחלו למוח שלי בתקופה האחרונה התחברו באופן נורא טבעי ברגע זה. יהדות היא הלאום שלי. לא משנה כמה אערער על קיומו של האלוהים, אני יהודייה ואני שלמה עם כך. בודהיזם הוא אורח החיים שהחלטתי לאמץ בליבי עקב החיבור העמוק לערכים. שני אלו הפכו יחד השבוע לתובנה נוספת שלי על עצמי – אני מכילה בתוכי מגוון דעות, תרבויות, השקפות ואמונות שיוצרות את האדם שאני, ואני פתוחה לעוד כל כך הרבה למידה מכל הסובבים אותי, וזה גורם לי לרצות לעשות דברים משמעותיים בחיי. (מירי זכרוב)

מחשבות על הרחבת היוזמה

לא היה לנו ספק שקורס הפיילוט הצליח. ההיענות המרשימה לרישום אליו בשני הנתיבים (החופשי והאקדמי), והלמידה הרצינית מתוך סקרנות ורצון מתמיד בהעמקה נוספת, כפי שעלה ממהלך הלימוד, משיחות שאחרי הלימוד ומעצם מילוי המטלות, הובילו אותנו למסקנה, כי בקרב המטיילים יש צמא רב ללימוד אקדמי טקסטואלי / אינטלקטואלי, בייחוד סביב סוגיות זהות ושאלות פילוסופיות קיומיות. אלו מעסיקות אותם לאורך "הטיול הגדול", מסע שבו בפעם הראשונה בחייהם – בתום צעידה בכל המסגרות המחייבות, בית הספר ושירות צבאי או לאומי – עומדת לפניהם הבחירה לאן לנתב את חייהם.

לאור מסקנה זו, ומתוך מגמה להרחיב את היוזמה לקיומם של קורסים אקדמיים המיועדים לישראלים וללא ישראלים, בעברית ובאנגלית, ביעדים רווחים בקרב

מטיילים צעירים ברחבי העולם, ובכלל זה הודו, דרום אמריקה ואוסטרליה-ניו זילנד – אנו בוחנים שיתופי פעולה עם ארגונים ומוסדות נוספים. הקורסים יעסקו במנעד רחב של תחומי תוכן, ויתקיימו בהנחיית מרצים מתחומי הרוח, האומנויות והמדעים, הכול בזיקה לתרבות המקומית המאפיינת כל אחד מן היעדים.

תובנות פדגוגיות בעקבות הקורס

בעקבות הקורס, הגענו לכמה וכמה תובנות פדגוגיות משמעותיות, הנוגעות לדרכי ההכשרה שלנו המיועדות עבור המתכשרים להוראת מדעי הרוח:

א. יש עניין רב בתחום מדעי הרוח, ועדיין לא הגיעה העת "להספיד" אותם. תחומים אלו נוגעים בסוגיות זהותיות פילוסופיות וקיומיות רלוונטיות ומשמעותיות המעסיקות צעירים וצעירות בראשית דרכם העצמאית בעולם. ניכר צורך ורצון מצד הצעירים להתמודד עם אתגרים אינטלקטואליים ברמה אקדמית ולהוכיח מידה גבוהה של מסוגלות.

ב. יש צמא רב ללמידה בין-תחומית המאפשרת קישוריות בין דיסציפלינות שעד כה הוצגו בפני הצעירים כדיסציפלינות מובחנות. כך לדוגמה, לימודי יהדות, שבמערכת החינוך הפורמלית ובמערכת הצבאית מוצגים על פי רוב כשיח פנים-יהודי ופנים-ישראלי בלבד, נלמדו בקורס הפיילוט בפריזמה בין-דתית ובין-תרבותית.

ג. למידה המתרחשת מחוץ לתכתיבי הזמן והמרחב המוגדרים לפי תפיסת הממסד האקדמי – שיעורים שאורכם שעה וחצי בכיתה בכל ארבע שנות לימודי התואר – מתבררת לרוב כלמידה משמעותית יותר מזו הממוסדת, שכן בדרך זו עומדת בפני הלומדים הבחירה להשתתף בקורס, באיזה נתיב להשתתף, ואיזו מטלה להגיש. יתר על כן, למידה כזאת עונה על צורך אמיתי של הלומד, בזמן ובמקום שהוא נמצא בהם. בקורס הפיילוט, הלימוד של סוגיות פילוסופיות, קיומיות וזהותיות היה רלוונטי וקלע לשאלות שהטרידו את הלומדים במהלך "הטיול הגדול", ועל כן סיפק לרבים מהם מעין מענה רב-משמעות לשאלות אלו.

ד. ייתכן שלאור התובנות שלעיל כדאי לבחון מחדש את מבנה התואר האקדמי בפורמט הקיים כיום. הלמידה בכללותה תהיה ארוכה וזורמת יותר, פרקי למידה יהיו קצרים, ממוקדים ורלוונטיים יותר לשלבי החיים שהלומדים מצויים בהם – מהתיכון, דרך השירות הצבאי והטיול שלאחריו, ועד ההכשרה הייעודית.

באופן כזה ייתכן שיימצא המתכון ללמידה משמעותית ורלוונטית, מתמשכת, ממוזגת עם החיים עצמם ולא מפריעה או מנוכרת ללומדים. הלמידה תלווה את הלומדים לאורך כל חייהם, ברוח הלמידה לאורך החיים (Long Life Learning, LLL), תתרום לצמיחתם כבני אדם, אך לא זו בלבד אלא גם לאתגרים האישיים והמקצועיים שמהלך חייהם יזמן עבורם.